

Wie was toch...

Jacob Israël de Haan

De Zutphensche Courant meldt 2 juli 1924 over wat later geldt als ‘eerste politieke moord in Palestina’: “Mr. Jacob Israël de Haan, die te Jeruzalem vermoord is in het Jodenkwartier, was vroeger onderwijzer. Te Amsterdam ging hij later rechten studeren. Hij was eerst socialist, daarna anarchist; ten slotte ging hij de Zionistische beweging dienen maar eenmaal in Jeruzalem, werd hij een fel tegenstander van het Zionisme. Zoo kreeg hij vele vijanden, die hem ook verweten dat hij te veel omging met Arabieren.” Niet genoemd is zijn literaire werk en de commotie daarover, inclusief Kamervragen. Als eerste Nederlandse roman beschrijft *Pijpelijntjes* (1904) een homoseksuele relatie als vanzelfsprekend.

Jacobs moeder, Betje Rubens, is in Zutphen geboren in 1852. Grootvader Mozes is winke-lier en lotenverkoper, woonachtig aan de Rijkenhage. Mozes overlijdt jong, in 1857. Zijn graf is op de Zutphense Joodse begraafplaats. Betje woont kort daarna, zonder moeder, in Amsterdam.

Jacob (*1881, Smilde) strijdt levenslang tegen onrecht. Zijn rechtenstudie helpt daarbij. Als 21-jarige zet hij zich in voor de kinderen van ontslagen deelnemers aan de spoorwegstaking van april 1903, door het geven van lezingen, geldinzameling en oprichten van comités. Dit brengt hem zaterdag 12 december 1903 in de slecht gevulde bovenzaal van het Zutphense Volkshuis. De Courant doet verslag onder de kop *Om de zonde der vaders*. De Haan benadrukt geen partij te kiezen tegen werkgevers. Het gaat om kinderen die gebrek aan eten en kleding hebben. Hij geeft “met gevoel voorgedragen (...) een dorre opsomming, maar in hare dorheid dikwijls van een treurige welsprekendheid.” De inzameling is ondanks de weinige aanwezigen boven verwachting: f 23,66 dit nog zonder eerdere giften en méér dan-

Als Arabier gekleed, rond 1920. (Met dank aan antiquariaat Fokas Holthuis, Den Haag, www.fokas.nl)

bijvoorbeeld in Groningen. Het plaatselijk comité ontvangt graag geld of kleren en wil een huis-aan-huiscollecte houden.

Rond 1913 beijvert Jacob zich voor Russische gevangenen. Hij schrijft daar veelvuldig over. Dit levert een schriftelijke confrontatie op met jhr. mr. D.O. Engelen, voorzitter van de Zutphense arrondissementsrechtbank, die de problematiek relativeert. Engelen wordt later door derden neergezet als een notabel niet gehinderd door kennis hierover, die “*zich beperkt tot een beschaafd uitgesproken ‘Kom, kom’.*” De Haan leest Engelen beargumenteerd de les op de hem eigen, strijdbare manier. Strijd blijft hij voeren. Oók tegen zichzelf in zijn zoektocht tussen zinnelijkheid en zijn hervonden geloof. Vanaf 1919 woont hij in Jeruzalem. Zijn herziene standpunten over het zionisme leiden tot de moord.

(Peter Kooij)

Literatuur:

- Zutphensche Courant 15-12-1903 (Regionaal Archief Zutphen).
- Hans Driessen, in *Rusland in Nederlandse ogen*. Amsterdam 1986.